

№13-AMALIY ISHI

Mavzu: Multimedia bilan ishlashda tarmoqlardan foydalanish.

Ishning maqsadi: Talabalarga mul'timedia bilan ishlashda tarmoqlardan foydalanish bo'yicha Amaliy ishlashni o'rgatish.

Ish uchun kerakli jihozlar: kompyuterlar, tarmoq uchun kerakli qurilmalar va dasturiy vositalar.

Qisqacha nazariy ma'lumot. 1960-yillarning oxirida Ted Nelson ismli olim gipermatn tushunchasini yaratdi. Bu kontseptsiya butun olam to'rining asosini tashkil etadi. Unda hujjatlar va sahifalar orasida bog'lanishlar ko'zda tutilganligini alohida ta'kidlab o'tish kerak.

Nelson axborotni o'rganishning yangi usulini taklif qildi. U o'quvchiga ma'lumotlarni kitobdagi kabi ketma-ket joylashgan tarzda emas, balki o'quvchiga qulay bo'lgan va zarurat tug'ilganda turli joylarda joylashgan sahifalarga ham o'ta olish imkoniyatiga ega bo'lgan tarzda tasvirlashni hojlagan edi. Bu usulda kitobni boshidan oxirigacha o'qish va axborotni ketma-ket o'zlashtirish o'rniga o'quvchi o'zi tushunmagan biror so'zni ajratib olishi va bu so'z haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lishi mumkin.

Nelson o'zi taklif etgan usulni quyidagicha tasavvur qilgan edi. Masalan, konstitutsiyani o'qib turib saylov tizimi tushunchasiga duch keldingiz, shu yerdan boshqa hujjatni ochib, saylov tizimi qanday ishlashi haqidagi batafsil ma'lumotlarni olasiz.

U yerdan saylov tizimining tashkil etilgan paytidan hozirgi kungacha bo'lgan tarixi aks etgan hujjatga o'tasiz. Bu hujjatdan sobiq prezidentlardan birining tarjimai holiga o'tdingiz. U yerda prezidentning sevimli mushugi haqida o'qib turib, hayotingizdagi birinchi mushukni qanday boqishga bag'ishlangan hujjatga, bu hujjatning paypoqlar va mushuklar to'g'risida gap borgan qismidan paypoqlarga bag'ishlangan boshqa hujjatga va h.k.larga o'tishingiz mumkin. Nihoyat, o'qishni tugatganingizda saylov tizimiga umuman aloqasi yo'q, lekin siz qiziq va foydali, deb hisoblagan ma'lumotda to'xtaysiz.

Bu esa hozirgi kunda internetda foydalaniladigan gipermatnning o'zginasidir. Tim Berners-Li olimlar tarmoq orqali o'z ilmiy ishlarini tarqatishlarining oson usulini yaratish haqida o'ylaganda ham, balki shu narsalar uning hayolidan o'tgandir. Uning maqsadi, olimlarning izlanishlari haqidagi hujjatlarning biridan ikkinchisiga o'tish va ularning ishlari haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lish imkonini beradigan tizimni yaratish edi. Shu tariqa gipermatn dunyoga keldi.

Odatda, gipermatn tarkibiga gipermurojaatlar kiradi. Ular matnda ajratilgan so'z, tugmacha yoki rasm ko'rinishida bo'ladilar. Ular ustiga sichqoncha kursorini olib kelib va chertib, siz bu obyektlar haqida qo'shimcha ma'lumotlarga ega bo'lasiz. Bu qo'shimcha ma'lumotlar to'rning ixtiyoriy joyida: shu hujjatning ichida, hujjat joylashgan serverning boshqa yerida yoki yer sharining boshqa burchagidagi serverda bo'lishi mumkin.

1. Gipermurojaatlardan foydalanish olisdagi veb serverdan birinchi veb sahifani chaqirishdan boshlanadi. Sahifaning bir joyidan ikkinchisiga o'tish uchun ham gipermurojaatlardan foydalaniladi.

2. Gipermurojaatlar ikki xil bo‘ladi: nisbiy va mutloq. Nisbiy gipermurojaatlar – bita serverda joylashgan sahifalarni chaqirish uchun ishlatiladi. Masalan, veb saytning bosh sahifasidan uning boshqa sahifalariga o‘tish nisbiy gipermurojaatlar yordamida bajariladi. Nisbiy gipermurojaatlarda esa sahifalarning bir-birlariga nisbatan joylashuvidan foydalaniladi. Bu esa veb sahifalarning bir vaqtda boshqa joyga ko‘chirishga to‘g‘ri kelganda juda qo‘l keladi. Masalan, veb sayt bir serverdan ikkinchisiga ko‘chirilganda faqat uning bosh sahifasiga murojaat o‘zgaradi. Boshqa sahifalarni bosh sahifaga nisbatan joylashishi o‘zgarmaydi va bu sahifalarni chaqirish uchun ishlatiladigan nisbiy gipermurojaatlarni o‘zgartirmasa ham bo‘ladi.

3. Turli veb serverlar orasidagi bog‘lanishlarda mutloq gipermurojaatlardan foydalaniladi. Bunday bog‘lanishlar veb sayt yaratilayotgan paytda nazorat qilinmaydi va ular tayyor veb saytlar orasida ishlatiladi.

Mutloq gipermurojaatlarda “o‘lik” bog‘lanishlar, yani ishlamaydigan bog‘lanishlar paydo bo‘lishi mumkin. Masalan, sizning saytingizdan murojaat qiladigan boshqa sayt sizga ma’lum qilinmasdan boshqa joyga ko‘chirilishi mumkin va bu “o‘lik” bog‘lanish paydo bo‘lishiga olib keladi.

Topshiriqlar:

1. HTML tilida juft teglar haqida ma’lumot bering.
2. **HTML tilida hujjatlarda jadvallar bilan ishlash.**
3. **HTML tilida hujjatlarda ranglar bilan ishlash.**
4. **HTML tilida hujjatlarda tasvirlar bilan ishlash.**
5. **HTML hujjatlarni bir-biriga bog‘lash.**